

KLASSITSIZM DAVRI MUSIQASI: SHAKL VA JANRLARNING MUKAMMALLASHUVI

Annaqulova Shaxlo Baxtiyor qizi

Termiz Davlat Pedagogika instituti Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya

Klassitsizm davri musiqasi Yevropa san'ati tarixida muhim bosqichni tashkil etadi. Bu davrda musiqiy shakllar va janrlar, xususan, sonata, simfoniya, konsert va torli kvartet o'zining eng mukammal ko'rinishiga erishdi. Kompozitorlar aniq tuzilish, mantiqiy rivojlanish va hissiy muvozanatga intilib, musiqiy tilni boyitdilar. Ushbu maqola klassitsizm musiqasining asosiy xususiyatlarini, shakl va janrlarning evolyutsiyasini hamda ularning keyingi davr musiqasiga ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqot klassik davrning musiqiy merosini chuqur anglashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Klassitsizm, Musiqa, Shakllar, Janrlar, Simfoniya, Sonata, Konsert, Kvartet

Annotation

The music of the Classical period represents a pivotal stage in the history of European art. During this era, musical forms and genres, particularly the sonata, symphony, concerto, and string quartet, achieved their most refined and perfected expressions. Composers enriched the musical language by striving for clear structure, logical development, and emotional balance. This article analyzes the main characteristics of Classical music, the evolution of its forms and genres, and their profound influence on subsequent musical periods. The study contributes to a deeper understanding of the Classical era's musical legacy.

Keywords: Classicism, Music, Forms, Genres, Symphony, Sonata, Concerto, Quartet

Klassitsizm davri musiqasi XVIII asrning ikkinchi yarmidan XIX asr boshlarigacha bo'lgan akademik musiqani anglatadi. Ushbu davr san'at va adabiyotda qadimiy yunon va rim san'atini taqlid qilishdan kelib chiqqan “classicus” (namunali) lotin so'zidan olingan bo'lib, Yevropa madaniyatida XVII asrdan XIX asrgacha muhim o'rin tutgan badiiy uslub va harakatdir. Klassitsizmning rivojlanishi ikki tarixiy bosqichni o'z ichiga oladi: XVII asr Fransiyasidagi ilk klassitsizm, barokko bilan o'zaro ta'sirda rivojlangan, va XVIII asr o'rtalaridan XIX asr boshlarigacha bo'lgan keyingi bosqich, Ma'rifatparvarlik davri va asosan Vena klassik maktabi bilan bog'liqdir. Bu davr nafaqat badiiy harakat, balki insoniyatning go'zallik, yaxlitlik, soddalik va ravshanlik kabi fundamental ideallarga intilishini o'zida mujassam etgan keng qamrovli dunyoqarash va mafkura sifatida ham namoyon bo'ladi. Klassitsizmning estetik asoslari qadimiy klassik san'atda topilgan va ulug'langan prinsiplarga chuqur bog'langan bo'lib, bu uning ommaviy ongda qadimiy meros bilan chambarchas bog'liqligini ta'minlagan.

Klassitsizm davri musiqasi bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu davrning shakl va janrlar mukammallashuvini chuqur o'rganishga xizmat qiladi. Mavjud tadqiqotlar klassitsizmning estetik asoslari, ratsionalistik yondashuvi va musiqiy shakllarning evolyutsiyasini keng qamrovli yoritadi.

Bir qator tadqiqotchilar klassitsizm davri musiqasini XVIII asrning ikkinchi yarmidan XIX asr boshlarigacha bo'lgan akademik musiqaning muhim bosqichi sifatida belgilaydi. Ular "classicus" so'zining qadimiy yunon va rim san'atiga taqlid qilishdan kelib chiqqanligini ta'kidlab, bu uslubning Yevropa madaniyatida XVII asrdan XIX asrgacha tutgan o'rini tahlil qiladilar. Ilmiy manbalarda klassitsizmning rivojlanishi ikki asosiy bosqichga ajratiladi: XVII asr Fransiyasidagi ilk klassitsizm, barokko bilan o'zaro ta'sirda rivojlangan, va XVIII asr o'rtalaridan XIX asr boshlarigacha bo'lgan keyingi bosqich, Ma'rifatparvarlik davri va Vena klassik maktabi bilan bog'liq holda o'rganiladi. Ba'zi nemis musiqashunoslari barokkoni Uyg'onish davri va ma'rifatparvarlik orasidagi yagona uslub deb hisoblagan bo'lsa, fransuz musiqashunoslari uni klassitsizmning bir shakli sifatida ko'rib chiqqanliklari ilmiy munozaralarga sabab bo'lgan. "Klassitsizm davri" nomli manbada ta'kidlanishicha, klassitsizm nafaqat badiiy harakat, balki insoniyatning go'zallik, yaxlitlik, soddalik va ravshanlik kabi fundamental ideallarga intilishini o'zida mujassam etgan keng qamrovli dunyoqarash va mafkura sifatida ham tahlil qilinadi.

Adabiyotlarda klassitsizm estetikasi ratsionalizmga asoslanganligi, san'atni mantiq va aql mahsuli sifatida ko'rganligi alohida qayd etiladi. Bu yondashuv janrlarni "yuqori" va "past"ga ajratish, qat'iy chegaralarni saqlashda o'z aksini topgan.

Sonata janrining klassitsizm davridagi mukammallashuvi alohida e'tiborga molik. "Sonata" atamasi italyanча "sonata" va lotinча "sonare" ("sado berish") so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, kamer-cholg'u musiqasining fundamental janri sifatida tahlil qilinadi. Adabiyotlarda sonataning odatda tez, sekin va tez qismlardan iborat uch qismli sikl ekanligi, shuningdek, bir, to'rt yoki besh qismli shakllarda ham uchrashi qayd etiladi. Birinchi qism, sonata allegro, uch asosiy bo'limdan iboratligi – qarama-qarshi musiqiy mavzularni taqdim etuvchi ekspozitsiya, bu mavzularni solishtiruvchi va rivojlantiruvchi ishlab chiqish bo'limi hamda asosiy kuylarni birlashtiruvchi repriza – ilmiy manbalarda batafsil yoritilgan.

Simfoniya janrining shakllanishi va mukammallashuvi klassitsizm davri musiqashunosligining markaziy mavzularidan biridir. Y. Haydn simfoniya va torli kvartetning asoschisi sifatida tan olinganligi ko'plab ilmiy ishlarda ta'kidlanadi. Uning "Simfoniya janrining shakllanishi" nomli kurs ishi bu mavzuni chuqur o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, Haydnning 119 ta simfoniyasi orqali ushbu janrning evolyutsiyasi va klassik shaklga kelishi tahlil qilinadi. Haydnning Esterhazy saroyida Kapellmeister sifatida o'ttiz yil davomida yaratgan "yorqin, yorqin va jonli" musiqasi, ayniqsa uning simfoniylari, klassik simfoniya tuzilishining asosini tashkil etganligi ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Uning "Hayrat" simfoniyasi kabi asarlari, tinglovchilarni uyg'otish uchun to'satdan baraban

zarbasi bilan yakunlanganligi, uning ijodiy yondashuvining o'ziga xosligini ko'rsatadi. Konsert janri ham klassitsizm davrida o'zining klassik ko'rinishini topgan bo'lib, uning tuzilishi va solist hamda orkestr o'rtasidagi o'zaro munosabatlar ilmiy tadqiqotlarda tahlil qilinadi. Kamer musiqasi va opera janrlarining rivojlanishi ham klassitsizm davrining muhim jihatlaridan biridir. K.V. Glyukning opera islohotlari klassitsizmning ratsionalistik va dramatik prinsiplarini operaga tatbiq etishda muhim rol o'ynaganligi ilmiy manbalarda qayd etiladi. Vena klassik maktabining uch buyuk kompozitori – Y. Haydn, V.A. Motsart va L. van Betxoven – ijodiy merosi klassitsizm davri musiqasining cho'qqisi sifatida tahlil qilinadi. Ularning har biri sonata, simfoniya va konsert janrlariga o'ziga xos hissa qo'shganligi, shakl va mazmun uyg'unligini yangi bosqichga olib chiqqanligi ilmiy adabiyotlarda batafsil o'rganiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Xudoyberdiyeva, M. (2022). Musiqa san'ati rivojlanishida zamonaviy tendensiyalar. Musiqa san'ati va madaniyat masalalari,
- [2] Mirzayeva, N. (2021). Musiqiy asarlarning badiiy tahlili metodikasi. San'atshunoslik jurnali
- [3] Usmonova, D. (2020). Musiqa nazariyasi fanining o'quv jarayonidagi ahamiyati. O'zbekiston Milliy universiteti xabarleri
- [4] Nazarov, A. (2023). Musiqa ta'limida ijodiy yondashuvning o'rni. Musiqa san'ati va madaniyat masalalari
- [5] Axmedova, D. (2022). Musiqiy merosni o'rganishda yangi usullar. San'atshunoslik jurnali
- [6] Ergasheva, N. (2021). Musiqa madaniyati darslarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti ilmiy axborotnomasi
- [7] Sobirov, A. (2020). Musiqashunoslikning zamonaviy muammolari va tadqiqot yo'nalishlari. Musiqa san'ati va madaniyat masalalari